

Studijní text Vágnerová, M.

Sociokulturní problémy a odchylky v chování

Ukázky studijního textu Vágnerová, M. Sociokulturní problémy a odchylky v chování

1. Úvod do problematiky

1.2. Odlišnost sociálních a kulturních zkušeností a problémy, které z nich mohou vyplývat

Člověk, který od svého dětství žije v určité společnosti zde získá specifické sociální zkušenosti. Ty mu slouží jako základ orientace v daném prostředí a poskytují mu tak určitý pocit jistoty. Díky nim ví, co znamenají určitá sdělení nebo projevy chování, jak se má za různých okolností chovat, co se od něho očekává a co on sám může čekat od ostatních lidí. Naučí se jazyk, umí v rámci své společnosti komunikovat, přejímá její hodnoty a normy, žije stejným stylem života a zvládne potřebné role. Sociokulturní zkušenost ovlivňuje i způsoby uvažování a rozvoj základních strategií, které se projeví preferencí určitého přístupu k problémům, jejich chápáním a řešením, a dokonce i jejich vymezením, tj. rozlišením toho, co je za problém považováno a co už ne. Sociokulturně podmíněný je i rozvoj iniciativy a nezávislosti, míry konformity k požadavkům autorit, postoj ke vzdělání, obsahu různých rolí atd. Pokud člověk přijde do jiné země, mnohé z těchto zkušeností mu už k ničemu neslouží, nelze se podle nich orientovat a často jsou mu dokonce na překážku.

Hodnoty a normy chování platné v jiných společenstvích se mohou lišit. Dítě, které přichází do české školy se zde chová tak, jak se naučilo doma, resp. v zemi svého původu. Obvykle je ani nenapadne, že by mělo dělat něco jiného, a tak může dojít k různým nedorozuměním. **Některé hodnoty, normy a zvyklosti ztrácí svůj význam** a jejich dodržování se může stát příčinou problémů. Rozdílně chápaná může být např. norma solidarity a nutnosti pomoci spolužákovi či důraz na loajalitu k vrstevnické skupině nebo k učitelí. Tak např. jednu českou studentku udivilo, když zjistila, že ve francouzské škole není běžné opisovat a že něco takového její spolužáci nedělají. Na rozdíl od české školy, kde patří k dobrému mravu podělit se i o výsledky své práce.

Česká společnost je, podobně jako všechny západoevropské a středoevropské společnosti, orientována individualisticky. Vzdělání chápe jako nezbytný předpoklad k osobnímu úspěchu a k prosazení ve skupině. V tomto období jde především o úspěšnost ve škole. Na druhé straně neklade takový důraz na osvojení dovedností, které jsou užitečné pro skupinu a na přijetí předem vymezené role. Takový postoj je typický např. pro Romy, a proto by nemělo být překvapující, že pro romskou rodinu nejsou výsledky jednotlivce tak důležité jako pro příslušníky majoritní společnosti. Pro děti pocházející z odlišně zaměřené kultury může být **orientace české školy** nesrozumitelná a mohou se zde proto chovat jinak, než je běžné a než by bylo žádoucí (ať už z hlediska spolužáků nebo učitele). Např. ochota, s jakou čínský žák poskytl učitelce informace o tom, co se dělo v její nepřítomnosti ve třídě, byla ostatními považována za projev práškačství, ale šlo o pouhý projev normy, respektu k autoritě, který je v jeho kultuře běžný. Popravdě řečeno byla v rozpacích i učitelka, která na tak vstřícné chování není u svých žáků zvyklá.

Každý školák musí respektovat normy chování, které jsou platné v majoritní společnosti, v tomto případě jde i o školní řád, ale aby to bylo možné, musí je nejprve poznat. Dokud dítě nezvládne jazyk, nemůže si **nová pravidla osvojit**, protože přesně nerozumí, co se po něm chce. Na této

úrovni už pouhá nápodoba nestačí, i když leckdy může pomoci. Dítě musí zpracovat i fakt, že se některá pravidla liší od těch, která platí doma. Obvyklým výsledkem je schopnost rozlišovat, co je ve kterém prostředí vhodné a přijatelné. Někdy je problém spíš v tom, že se školák nemůže s novými pravidly ztotožnit, zejména pokud by byl mezi novými a původními hodnotami a normami zásadnější rozpor. Jindy mu nemusí být zcela jasné, co je správné a co ne. Rozdílnost pravidel může vyvolávat nejistotu a dítě bude hodnoty respektované rodinou bránit, protože tak brání i samo sebe, svou sebeúctu.

Rozdíly v hodnotách a normách mohou mít různý základ. Rodiny cizinců bývají obecně více religiózně zaměřeny, bez ohledu na to, k jakému náboženství patří, a z toho vyplývá i jejich hodnotová orientace. Pravidla chování bývají v takových rodinách bezvýhradně respektována a je nepřijatelné o nich diskutovat nebo je jakkoliv zpochybňovat. Náboženské hodnoty a normy a z nich vyplývající styl života mohou být zdrojem problémů, ať už by šlo o úpravu zevnějšku, přístup k učivu nebo chování, např. k vrstevníkům opačného pohlaví. Takové projevy mohou ve třídě vyvolávat různé reakce, mohou spolužáky provokovat apod.

Sociokulturně podmíněný je i vztah k jídlu, důležité je nejenom vymezení toho, co se může jíst (např. zákaz požívání vepřového masa u muslimů a Židů), jak by jídlo mělo být upraveno a jak se má jíst (leccos se může jíst rukou, není třeba příboru). Děti-cizinci jsou zvyklé na úplně jiné pokrmy a obvykle jim trvá dost dlouho, než se na českou kuchyni adaptují. Někdy to vůbec není možné, protože jim jejich náboženství zakazuje určitá jídla konzumovat. Problémem se ve škole mohou stát i jiné normy upravující vztah k vlastnímu tělu a jeho odhalování. Některé děti nejsou zvyklé na převlékání do cvičebního úboru nebo na používání společných sprch. Zdrojem problémů se může stát neznalost a nerespektování běžných hygienických norem, např. při užívání záchodu, nebo odmítání smrkat do kapesníku, protože to je v čínské společnosti považováno za neslušnost. Rozdílný může být i vztah k udržování čistoty okolí a odhazování odpadků.